

Beszámoló a „9th Workshop of Disfluency in Spontaneous Speech with an additional Special Day on (Dis)fluencies in Children’s Speech (DiSS2019)” konferenciáról

Idén az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara adott otthont a *9th Workshop of Disfluency in Spontaneous Speech with an additional Special Day on (Dis)fluencies in Children’s Speech (DiSS2019)* (Megakadásjelenségek a spontán beszédben) nevet viselő nemzetközi konferenciának. A konferencia két évente kerül megszervezésre – először 1999-ben Berkeley, majd olyan városok után, mint Edinburgh, Göteborg, Aix-en-Provence, Tokyo, Stockholm – Budapest kapta a felkérést. A konferenciát egy megakadásjelenségekkel és beszédprodukciónal foglalkozó kutatói közösség álmodta meg, akik egy olyan szakmai eszmecserének kívánnak teret adni, ahol az alapkutatásokon alapuló gyakorlati megközelítések is megjelennek. Az idei évben az *Interspeech* nevet viselő világtudományos kongresszushoz szatellitkonferenciaként kapcsolódott a budapesti esemény.

A konferencia főszervezője dr. Bóna Judit, az ELTE habilitált egyetemi docense volt, aki többek között a gyermeknyelvi kutatócsoport alapítója és vezetője. Az esemény különlegessége volt, hogy a harmadik napon a gyermekbeszéd kapott főszerepet, és olyan kutatásokat ismertettek a résztvevők, amik ezen korcsoport beszédprodukciónak vizsgálatával foglalkoznak a megakadás-jelenségek szempontjából.

A három napos konferencia szeptember 12-én kezdődött az ELTE BTK dékán-helyettesének, Bartus Dávidnak és a konferencia főszervezőjének, Bóna Juditnak a köszöntőjével. Mindhárom napot egy-egy felkért előadó plenáris előadása indította, amit három szekció követett. Az első napon a megakadásjelenségeket a beszédprodukción, a beszédpercepción, az idegennyelv-elsajátítás és a beszédtechnológia szemszögéből vizsgáló kutatásokról; a második napon beszédprodukcións modellekről, életkorspecifikus megakadásjelenségekről és alkalmazott nyelvészeti témakörökről hallhatott a közönség. Az utolsó napon a gyermekbeszédben végzett kutatásokról beszéltek az előadók, különös tekintettel a megakadásjelenségekre.

A plenáris előadók Helena Moniz, Gósy Mária és Melissa A. Redford voltak. Helena Moniz a megakadásjelenségeket különböző beszédstílusokban vizsgálja, elsősorban egyetemi előadásokban. Kutatásaiban jelentős különbséget talált az akusztikai-prozódiai jellemzőkben akkor, amikor a beszélő különböző beszédhelyzetekhez igazítja beszédstílusát. Gósy Mária öt különböző megakadásjelenség előfordulását és temporális jellemzőit vizsgálta kutatásában, több mint 1400 mintán, a szóelőhívás közben. Melissa A. Redford a gyermekek beszédprodukciónjával foglalkozik, jelenlegi kutatása egyrészt a levegővétel szerepét és helyét vizsgálta, másrészt a szótagrövidülés jelenségét.

Az első szekció központi témája a beszédprodukción volt, melyet Kikuo Maekawa előadása nyitott. A kutató egy japán monologikus spontánbeszéd-korpuszon végzett vizsgálatokat és arra kereste a választ, hogy az előre tervezés milyen módon jelenik meg, és mennyire előre tervezünk a beszédprodukción során. Az eredményei azt mutatták, hogy átlagosan 3-4 másodperccel tudunk előre gondolkodni, tehát ennyivel előzi meg a tervezés a beszédprodukción. Simon Betz és Loulou Kosmala a néma és kitöltött szüneteket vizsgálták angol spontán beszédben, ezek eloszlását és egymásra gyakorolt kölcsönös hatásukat. Hong Zhang kutatásában a kitöltött szüneteket (*uh, um*) vizsgálta az amerikai angol beszédben. Az eredményei azt mutatták, hogy funkcionális különbség van a kitöltött szünet e két formája között.

Az ezt követő szekció a beszédprodukción és beszédpercepción területre fókuszált, ezt Ralph L. Rose előadása nyitotta, aki Zhanghoz hasonlóan a két, angol nyelvben megjelenő kitöltött szünet (*uh, um*) szerepét vizsgálta, viszont ő percepción oldalról közelítette meg a kérdést, és azt elemezte, hogy befolyásolják-e a kitöltött szünetek a hallgató megítélését arról, mennyire tartja grammatikailag helyesnek a hallott beszédet. Arra a következtetésre jutott, hogy nyelvtanilag kevésbé helyesnek ítélték a hallgatók azt a beszédet, ahol a kitöltött szünetek inkonzisztens helyen jelennek meg, ugyanakkor további vizsgálatok azt mutatták, hogy a néma szünetek nem konzisztens megjelenése erősen negatívan hatott a megítélésre. Iulia Grosman, Anne Catherine Simon és Liesbeth Degand a beszédfolyamatosság három dimenzióját különítették el: a grammatikai, a diszkurzív és az interperszonális fluenciát. Azt feltételezték, hogy a fejlettebb interperszonális képességgel rendelkező hallgatók megítélése a beszédfolyamatosságról pozitívabb lesz, amit az eredményeik alá is támasztottak. A szekción utolsó előadói Gyarmathy Dorottya és Horváth Viktória voltak, akik a szünettartási stratégiákat vizsgálták különböző beszédstílusokban. Elbeszélő és dialogikus spontán beszédeket elemeztek a néma és kitöltött szünetek szemszögéből. Eredményeik azt mutatták, hogy a szünetek helye befolyásolja az időtartamukat, a beszédstílus nem befolyásolta a szünetek gyakoriságát, ugyanakkor időtartamuk a narratív szövegben hosszabb volt.

A nap utolsó szekciónjának előadói az alkalmazott nyelvészet területén végeztek kutatásokat, az első két előadó az idegennyelv-elsajátítás, míg a harmadik előadó a beszédtechnológia területén végzett kísérleteinek az eredményeit mutatta be. Shungo Suzuki és Kormos Judit egy olyan kutatást terveztek, amelyben japán anyanyelvű angolul tanulókat kértek meg arra, hogy olvassanak el egy szöveget, majd foglalják össze a tartalmát. Az egyik csoportnak felolvasták a szöveget, a másiknak nem. Az eredményeik azt mutatták, hogy az a csoport, akik hallották is a szöveget, és úgy értelmezték, gazdagabb szókinccsel és folyamatosabban mondták vissza a történetet, mint társaik, akik nem kaptak szóbeli segítséget. Baditzné Pálvölgyi Kata magyar anyanyelvű spanyoltanulók beszédét elemezte, különös tekintettel a hezitációra. Kutatásában egy spanyol és egy magyar korpusz

alapján összehasonlította a két nyelvet a nyújtások és a hezitálás tekintetében. Az eredményei azt mutatták, hogy a magyarok többet hezitálnak, ugyanakkor a nyújtások nem kimutathatóan hosszabbak. A kutató arra is rámutatott, hogy a magyar nyelvben gyakran fellelhető kitöltött szünet (*ō*) használata spanyol nyelvű közlések esetében az a faktor, ami a spanyol hallgatókat leginkább negatívan befolyásolja a magyar tanulók beszédének értékelésében. Charlotte Bellinghausen és munkatársai a beszédtechnológia területén végeznek kutatásokat. A bemutatott vizsgálatban arra keresték a választ, hogy hogyan jelenik meg a beszédben a bizonytalanság. Ehhez olyan mesterségesen előállított beszédmintákat használtak, amelyekben manipulálták a következő prozódiai jeleket: a szüneteket, az intonációt és a hezitálást. Az eredményeik azt mutatták, hogy a vizsgált prozódiai elemek befolyásolják a bizonytalanság érzetét, tehát minél erősebbek voltak, annál bizonytalanabbnak értékelték a beszédet a hallgatók.

A második nap Gósy Mária plenáris előadását követően három szekcióból állt. Az első szekcióban beszédproduktív kutatásokat hallhattunk. Michiko Watanabe, Yusaku Korematsu és Yuma Shirahata egy angol nyelvű korpuszban vizsgálta az *uh* és *um* kitöltött szüneteket. Az eredményeik azt mutatták, hogy az *um* több esetben jelenik meg mondatkezdő pozícióban, mint az *uh*. Azt is megfigyelték, hogy a férfiak többször használják az *uh*-t a beszédben, mint a nők. A nyújtást számos nyelvben vizsgálják a megakadásjelenségek között. Vered Silber-Varod, Gósy Mária és Robert Eklund eddig kevésbé kutatott, héber beszédmintákon végezték a vizsgálódást, és megfigyelték, hogy a héberben jelentősen kevesebb nyújtás fedezhető fel, mint más nyelvekben, és az szinte kizárólag mondatvégi magánhangzók esetében jelentkezik. A leggyakrabban az *e* magánhangzó nyúlik. A kutatás nagy különbséget talált a női és a férfi beszélők között, a férfiak beszédében több nyújtást találtak a kutatók. Thanaporn Anansiripinyo és Chutamanee Onsuwan thai kísérleti személyeket kértek meg, hogy nézzenek meg egy felvételt, és beszéljenek róla. A kitöltött szüneteket vizsgálták, ami egy olyan terület, ami a thai nyelvben kevésbé vizsgált. A kitöltött szünetek és a szavak akusztikai paramétereit és megformálásának módját elemezték, és különbséget találtak a kettő között. A kitöltött szünetek időtartama hosszabb, és a képzés helye is más volt, mint a szavaké.

A délutáni szekcióban az életkori sajátosságok kerültek főszerpbe a megakadásjelenségek szemszögéből. Linda Taschenberger, Outi Tuomainen és Valerie Hazan azt vizsgálták, hogy különböző korcsoportba tartozó kísérleti személyek beszéde miként változik nehezített kommunikációs (pl. zajjal nehezített) helyzetben. Az eredményeik azt mutatták, hogy a kor nem befolyásoló tényező, a kitöltött szünetek használata ugyanakkor mindkét vizsgált csoportban csökkent a nehezített kommunikációs helyzetben. Krepsz Valéria a nyújtásokat vizsgálta gyermekek és felnőttek beszédében. Három magánhangzópárt vizsgált két különböző helyzetben, mondatközépi és mondatvégi helyzetben. Laczkó Mária középiskolás tinédzserek spontán beszédében vizsgálta a beszédtempót, az

artikulációs tempót és a szünetek fajtáját. Keszler Borbála és Bóna Judit az időskori beszédet vizsgálták, és azt, hogy az hogyan változik az életkor előrehaladtával. A kutatásban a megakadásjelenségeket és a szünettartási stratégiákat elemezték.

A második nap utolsó szekciójában Bakti Mária az vizsgálta, hogy a szinkrontolmács képzésben részt vevő hallgatók beszédében miként változnak a megakadásjelenségek a képzés elvégzése során. A beszédminták a hallgatók által idegen nyelven létrehozott monologikus beszédek és folyamatos interpretációs feladat során produkált beszédminták voltak. A megakadásjelenségek gyakorisága és fajtája az évek során nem változott a kísérleti személyek beszédében. Pap Johanna hadarók beszédében vizsgálta a megakadásjelenségek gyakoriságát. Négy különböző feladat teljesítésére kért húsz hadaró kísérleti személyt, akik különböző sebességgel írtak le egy receptet. Az eredmények azt mutatták, hogy a hadarók képesek beszédtempójukon és artikulációs tempójukon is módosítani, a megakadásjelenségek pedig nagyobb számban fordulnak elő a gyors beszéd esetében. Jankovics Julianna és Garai Luca enyhén értelmi fogyatékos fiatal felnőttek spontán beszédében vizsgálták a hezitálások és javítások jelenlétét. Eredményeik azt mutatták, hogy az enyhén értelmi fogyatékos kísérleti személyek többet hezitáltak, és kevesebb javítást végeztek, mint a kontrollcsoportban vizsgált kísérleti személyek.

A konferencia különlegessége a harmadik nap volt, amelyen a gyermekbeszéd sajátosságainak megismerése céljából kivitelezett kutatások eredményeit ismertették a kutatók. A napot Melissa A. Redford plenáris előadása nyitotta. Ivana Didirkova, Christelle Dodane és Sascha Diwersy a megakadásjelenségek szerepét vizsgálták az anyanyelv-elsajátítás során, és a szintaktikai komplexitás fejlődését gyermekek beszédében. Horváth Viktória és Krepesz Valéria gyermekek spontán beszédében a kitöltött szünetek szerepét vizsgálták, míg Gósy Mária a gyermek- és felnőttkori spontán beszédben fellelhető kitöltött szüneteket vizsgálta, és a két korcsoportban kapott eredményeket hasonlította össze. Yi-Fen Liu és Shu-Chuan Tseng kísérleti személyei kínai gyermekek voltak, akiket történetmesélésre kértek, és a szóhasználatot elemezték. Markó Alexandra, Csapó Tamás Gábor, Bartók Márton, Grácsi Tekla Etelka és Deme Andrea előadásukban egy olyan kutatás eredményeiről számoltak be, melyben a gyermekek nyelvének helyzetét a CV koartikuláció függvényében vizsgálják. Az előadásban az explozívák közötti magánhangzóejtés jellemzőit egy 10 és egy 15 éves gyermek eredményeit egy felnőtt beszélővel összevetve mutatták be. Laczkó Mária tinédzserek spontán beszédében vizsgálta a megakadásjelenségeket. A nap záró szekcióját Bóna Judit előadása nyitotta, aki az önmonitorozásról beszélt a gyermekbeszédben, Vakula Tímea és Szennay Éva beszédtempót és szüneteket, míg Jordanidisz Ágnes, Mihály Orsolya és Bóna Judit a megakadásjelenségek temporális jellemzőit vizsgálták gyermekek spontán beszédében.

A konferencia kitűnő lehetőség volt arra, hogy a közönség képet kapjon a jelenleg folyó vizsgálatokról. A világ minden tájáról érkező kutatókkal való eszmecsere egyedülálló lehetőséget nyújtott az új eredményekkel való megismerkedésre mind a kutatók, mind az érdeklődők számára. Rendkívül motiváló volt a három napig tartó konferencia, és bízom abban, hogy több hasonlóan színvonalas, nemzetközi eseménynek otthont adhat a jövőben is az Eötvös Loránd Tudományegyetem.

MÁTRAHÁZI NOÉMI
ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
noemi.matrahazi@gmail.com